Nemecká reformácia – II. diel

written by Drahoslav Vajda | 1. marca 2026

Martin Luther a reformácia v Nemecku

Roky 1483 – 1520

Detstvo a štúdium

Martin Luther sa narodil 10. novembra 1483 v Eislebene. Rodina sa čoskoro po jeho narodení presťahovala do Mansfeldu. Martin navštevoval školu najprv v Mansfelde, potom v Magdeburgu a štúdium ukončil na univerzite v Erfurte, kde v roku 1502 získal hodnosť bakalára a v roku 1505 hodnosť majstra.[1)]

Otac chcel mať z Martina právnika, ale dňa 17. júla 1505 napriek otcovým protestom, odhováraniu priateľov a vlastnej ľútosti nad unáhleným sľubom vstúpil do erfurtského kláštora rehole augustiánskych mníchov. V roku 1507 bol vysvätený za katolíckeho kňaza.

Po vysvätení za kňaza bol priorom kláštora určený k tomu, aby sa venoval štúdiu teológie. Horlivo študoval Bibliu. Navonok bol úspešný, čo sa prejavilo tým, že v priebehu 7 rokov dosiahol postavenie univerzitného učiteľa. Hodnosť doktora dosiahol 19. októbra 1512 a v roku 1513 sa stal profesorom biblickej teológie na mladej univerzite vo Wittenbergu (Nemecko).

Lutherov život v erfurtskom kláštore

Luther vstúpil do kláštora s cieľom, aby spasil svoju dušu a nie aby študoval teológiu. Jeho nadriadení verili, že človek sa musí sám pričiniť o svoje spasenie. Luther sa snažil dosiahnuť pokoj svojej duše tým, že sa postil, bičoval, praktizoval všetky bežné praktiky sebatrýznenia a vymýšľal nové – všetko bezvýsledne. Vyznával každé, aj najmenšie porušenie predpisov. Napriek tomu žil v neustálom duševnom trápení, hoci inými bol považovaný za svätca.

Generálny vikár rádu, Johan von Staupitz (1469-1524) sa stal Lutherovym duchovným poradcom a povzbudzoval ho k väčšiemu štúdiu Biblie. Staupitz chápal skutočný Lutherov problém a vysvetlil mu, že *cieľom pokánia* nie je láska k Bohu, ale láska k Bohu je jeho *predpokladom*.

V tomto stave Luther podnikol v roku 1511 cestu do Ríma v organizačnej veci svojho rádu, pričom dúfal, že tam zároveň dosiahne odpustenie hriechov a oslobodenie od svojho duchovného problému a trápenia duše. Namiesto toho bol šikovaný a hlboko sklamaný povrchnosťou a svetáctvom samotného centra katolíckeho sveta.

Wittenberg a Lutherova „skúsenosť vo veži“

V rokoch 1513–1516 sa vo svojich prednáškach venoval výkladu knihy Žalmov a listom Rímskym, Galatským a Židom. Intenzívnym štúdiom Písma dospel k poznaniu, ktoré sa neskôr stalo princípom (princípom protestantskej reformácie), ktorý poznáme pod pomenovaním „Sola Scriptura“ („Jedine Písmo“). Štúdiom Pavlovho listu Rímskym – známou „skúsenosťou vo veži“ augustiánskeho kláštora vo Wittenbergu[A)] –, v ktorom sa vo verši 1:17 píše: „Spravodlivý bude žiť z viery“, dospel k ďalšiemu princípu reformácie pomenovanému „Sola Fide“ („Jedine vierou“). Luther o tom napísal:

„Vo dne-v noci som sa snažil meditoval nad slovami: „Lebo spravodlivosť Božia sa v ňom zjavuje z viery vo vieru, ako je napísané: Ale spravodlivý bude žiť z viery“ až som pochopil, že spravodlivosť Božia je ten Boží dar, ktorým spravodlivý človek žije – a je ním viera. A pochopil som, že táto veta „Spravodlivosť Božia sa zjavuje v evanjeliu“ je v pasíve[B)], a tým, že nás milostivý Boh ospravedlňuje vierou, ako je napísané: „Spravodlivý bude žiť z viery“. Teraz som sa cítil, akoby som sa bol znova narodil a vstúpil do raja. V tej chvíli sa mi zjavila celá tvár Písma.“

Vieru chápal ako pevnú dôveru srdca v Božie milosrdenstvo pre Kristove zásluhy, ktorá (viera) sa prejavuje dobrými skutkami z lásky, z vďačnosti, lebo spasenie je už preukázané.

Lutherove myšlienky postupne nadobúdali jasnejšie kontúry. Uverivší človek dostáva odpustenie hriechov z Božej milosti zdarma. Keď si človek privlastní Božie zasľúbenie evanjelia, stáva sa *novým stvorením*. Po odpustení človek začína žiť nový život, *život v posvätení*. Vnútorne je tento nový život vlastným *kresťanstvom*. Akákoľvek reč o skutkoch potrebných pre spasenie, sa pre Luthera stala rúhaním a herézou.

Luther sa cítil povinným verejne odporovať predávaniu odpustkov. Jeho prvé vedomé verejné vystúpenie proti odpustkom sa konalo kázaním v júli 1516. Učenie na univerzite vo Wittenbergu bolo teraz založené na Písme a prácach Augustína. Ostatné univerzity pokračovali vo vyučovaní založenom na gréckom filozofovi Aristotelovi.

Luther sa stal veľkým kazateľom. Zvesť o ňom sa šírila a do Wittenbergu sa hrnuli študenti z celého Nemecka. Elektor[C)], zakladateľ univerzity, nemecké knieža (kurfist[D)]) Fridrich III Múdry[E)], bol hrdý na univerzitu aj na Luthera.

Otázka odpustkov

Pápež Lev X. a Albrecht Brandenburský (149 0– 1545) sa spoločne zaoberali cirkevným plánom, ktorého podstatou bolo, že pápež potreboval peniaze na stavbu katedrály sv. Petra v Ríme a Albrecht chcel tretie biskupstvo. Na oplátku za osobitný pápežský dišpenz[F)] Albrecht mal zaplatiť veľký finančný obnos. Bankový dom v Ausburgu Albrechtovi požičal peniaze a zverili mu administráciu predaja odpustkov, ktorá mu mala pomôcť splatiť dlžobu. Albrecht predajom odpustkov poveril väčší počet predavačov, medzi ktorými bol aj Ján Tetzel, dominikánsky mních. Fridrich Múdry zakázal predaj odpustkov na území Saska, ale ľudia prekračovali jeho hranice na miestach, v blízkosti ktorých Tetzel predával odpustky.

Luther počul o Tetzelových kázaniach o odpustkoch a bol presvedčený, že sú škodlivé pre morálny a náboženský život jeho spoluobčanov. Kolegovia ho vyzývali, aby protestoval, čo Luther aj urobil – opatrne, ale odvážne. V predvečer sviatku všetkých svätých, 31. októbra 1517, po tom, čo už za predchádzajúce dva roky viackrát kázal na túto tému, mal pripravených svojich 95 téz či výrokov ako podklad pre *akademickú debatu o odpustkoch*. Podľa zvyklosti ich vyvesil na dvere hradného kostola vo Wittenbergu. Tézy sa však stali predmetom všeobecného záujmu. V meste sa vtedy nachádzalo mnoho pútnikov, ktorí navštívili kostol. Každý si chcel prečítať Lutherove tézy. Latinský originál bol preložený do nemčiny a z celého Nemecka prichádzali požiadavky o jeho text. Luther poslal jednu jeho kópiu so sprievodným listom arcibiskupovi Albrechtovi z Menzu.

Reakcia na Lutherove tézy

Akademická dišputa, kvôli ktorej Luther pôvodne zverejnil svoje tézy, sa formálne nikdy neuskutočnila, ale účinok téz na obyvateľstvo bol takmer okamžitý a predaj odpustkov sa takmer úplne zastavil. Albrecht poslal výtlačok téz pápežovi Levovi X. Nasledovala výmena kontra publikácií. Tetzel vydal bezvýznamné protitézy. Johann Maier Eck (1486 – 1543) z univerzity v Ingolstadte, bývalý Lutherov priateľ, vydal prácu pod názvom *Obelisci*[G)] a Luther na ňu odpovedal dielom *Asterici*[H)].

V apríli 1518 sa o Lutherových tézach diskutovalo v Heielderbergu medzi augustiánskymi eremitmi[I)]. Luther napísal starostlivo formulovanú knihu *Rozhodnutia*, ktorá vyšla v máji 1518 a bola adresovaná pápežovi ako obrana 95 téz.

Dominikánsky mních, pápežský cenzor a správca pápežského paláca, Silvester Mazzoni Prierias v júni 1518 vydal na pápežov príkaz spis proti Lutherovi, v ktorom sa ťažisko diskusie z odpustkov presúva na pápežove práva. V odpovedi Luther po prvýkrát spochybnil *neomylnosť pápežov a koncilov (snemov).*

V júni 1518 Luther bol povolaný do Ríma, aby sa zodpovedal zo svojho útoku na systém odpustkov. Poslúchnutie tohto príkazu by bolo znamenalo jeho smrť. Protesty elektora Fridricha Múdreho znamenali zrušenie predvolania. Namiesto toho mal Luthera vypočuť pápežský legát[J)] v Nemecku, jeden z najvýznamnejších pápežských teológov, kardinál[K)] Cajetan.

K rozhovoru s Cajetanom došlo počas ríšskeho snemu v Ausburgu v októbri 1518. Cajetan požadoval od Luthera, aby bezpodmienečne odvolal svoje „heretické“ učenie. Luther odmietol. Prv, ako tajne zo snemu odišiel, Taupitz, generálny vikár rádu augustiánskych eremitov (mníchov), ho oslobodil od mníšskeho sľubu. Luther napísal odvolanie „od pápeža zle informovaného k pápežovi lepšie informovanému“ a všeobecnému snemu. Cajetanovo naliehanie na elektora, aby Luthera vyhnal zo svojho územia, ostalo bezvýsledným.

Politická situácia v ríši bola delikátna. Blížili sa voľby cisára, ktoré mali nahradiť Maximiliána I, ktorý *Svätej rímskej ríši*[L)] vládol od roku 1486. Pápež bol veľmi opatrný, pretože kurfist (elektor) Frirdich Múry bol v jeho plánoch dôležitý a poslal mu zlatú ružu, ako prejav pápežskej priazne. Maximilián I onedlho a neočakávane zomrel 12. januára 1519.

Luther vo Wittenbergu o rozhovoroch s Cajetanom vydal vyhlásenie pre tlač. Uvedomil si, že ho podporujú tisíce ľudí. Tým, že sa zdôveril verejnosti, získal si veľké sympatie.

Johann Eck, ktorý, motivovaný sebeckými záujmami, horel túžbou po verejnej debate s Litherom, vydal 29. decembra 1518 svoje tézy proti Lutherovmu učeniu. Luther strávil celé mesiace štúdiom otázky pápežskej nadriadenosti. Eck ho vyzval na verejnú dišputu v Lipsku o primáte a zvrchovanosti rímskeho pápeža. Luther výzvu prijal. Ecka v skutočnosti lákala sláva, ktorú mohol získať porážkou Luthera. Dátum dišputy bol určený na neskorý jún 1519. Miesto dišputy, Lipsko, bolo Eckom šikovne vybraté, lebo univerzita v Lipsku bola v rivalite s univerzitou vo Wittenbergu. Dišputa začala 27. júna 1519.

Po troch dňoch dišputy Luther dostal Ecka do kúta v otázke pápežskej nadradenosti. Eckovi sa však podarilo prinútiť Luthera k vyjadreniu sa jeho stanoviska k trom veciam, ktorú mu predložil: **1**. Luther zastáva podobné stanovisko ako Ján Hus, odsúdený na koncile[M)] v Kostnici, **2.** Luther tvrdí, že všeobecný cirkevný koncil sa môže mýliť a **3.** Luther učí, že články viery musia vychádzať z Písma a nemôžu byť stanovené pápežom ani cirkvou. Tým bol Eck presvedčený, že sa mu podarilo dokázať, že Luther je heretik, a že dišputu vyhral.

Luther si v Lipsku uvedomil, že udiera na centrum stredovekého cirkevného systému: spasenie sprostredkované kňazmi a rímsku hierarchiu. Jeho názory na Božie slovo, pápežstvo, cirkev a jeho vlastné poslanie navrátiť Písmo do centra kresťanského diania sa ďalej kryštalizovali, vyhraňovali. Univerzity v Erfurte a Paríži boli zvolené ako rozhodcovia v tomto spore. Všetci nemeckí humanisti sa teraz zhromaždili okolo Luthera a nejakú dobu sa zdalo, že reformný prúd humanistov[N)] a Lutherov sú totožné.

Dišputy sa zúčastnil aj Philip Melanchton (1497 – 1560), ktorý nebol profesorom teológie, ale od roku 1518 vo Wittenberku učil gréčtinu. Presvedčil ho Lutherov výklad Pavlovho listu Rímskym. Stal

sa jedným z najvýznamnejších Lutherových spolupracovníkov, ktorý formuloval niektoré z najdôležitejších dokumentov luteranizmu.

Luther sa rýchlo stával medzinárodnou osobnosťou. Jeho zobrané latinské spisy boli publikované v Bazileji a čoskoro sa vypredali. Čítali sa nielen v Nemecku, ale aj v Anglicku, Francúzsku, Švajčiarsku, Švajčiarsku a v Ríme. Erazmus[O)] ho nazval dobrým človekom, ktorého argumenty treba zodpovedať argumentami a nie prenasledovaním.

Rok 1520 bol pre Luthera rokom plodného písania. Zdalo sa, že je celkom zaujatý formulovaním a odovzdávaním myšlienok, ktoré teraz charakterizovali jeho teológiu a osobnosť. V máji dokončil svoju *Kázeň o dobrých skutkoch*, v júni napísal *Pápežstvo v Ríme*, v auguste *Kniežatám nemeckého národa*, v septembri *Babylonské zajatie cirkvi* a v novembri *Sloboda kresťanského človeka*.

Pápežská bula a Exsurge Domine

Konečné rozhodnutie bolo urobené pápežom Levom X. ešte skôr, ako Luther dokončil svoje smelé diela z roku 1520. Dňa 15. júna 1520 pápež vydal bulu s názvom a Exsurge Domine. Bula bola sformulovaná hlavne Jánom Eckom, Cajetanom a Pieriasom a vyjadruje pápežovo pobúrenie nad Lutheropvymi skutkami a z jeho učenia odsudzuje 41 výrokov. Podľa buly všetci verní katolíci musia spáliť Lutherove knihy a Luther má zakázané kázať. On a jeho nasledovníci musia odvolať svoje učenie do 60 dní od doručenia buly. Ak nie, budú uväznení ako heretici. Mestá, ktoré ich prijmú budú dané pod interdkt[P)].

Eckovi bolo zverené vydanie buly v Nemecku. Univerzity nechceli mať nič do činenia s Eckom. Ecka volali „opuchnutá hlava“. Biskupi odmietli bulu publikovať. Luther bulu očakával už od Lipskej dišputy a do jeho rúk sa mu dostala 10. októbra 1520.

Šesťdesiatdňová lehota daná pápežom na odpoveď uplynula 10. decembra a 11. decembra ráno o deviatej sa študenti, mešťania a členovia teologickej fakulty wittenbergskej univerzity zhromaždili vonku na verejnom priestranstve. Luther hodil do plameňov ohňa pápežské konštitúcie[R)], knihy scholastickej teológie a pápežskú bulu. Jednoduchý mních nadchol Európu svojou odvahou a bolo jasné, že veľká časť Nemecka je naklonená cirkevnej vzbure.

Zdroje a poznámky

1) Pavel Hanes *Dejiny kresťanstva*, vydalo Združenie evanjelikálnych cirkví v SR, Banská Bystrica 2016, A4, 429 strán, str. 219-227, ISBN 80-88945-01-1

A) Udalosť „skúsenosť vo veži“.

Súčasťou Univerzity vo Wittenbergu (založenej v roku 1502 Fridrichom III Múdrym) podľa všetkého bol aj kláštor, ktorý údajne elktror a zakladateľ univerzuty Fridrich III Mudry, Saský kurfist, daroval Lutherovcom ako svadobný dar. Lutherova náboženská skúsenosť – tzv. „skúsenosť vo veži“ – je nazvaná podľa umiestnenia pracovne, ktorú mal Luther ako profesor teológie vo veži wittenbergského kláštora.

Hoci táto udalosť patrí k tomu, čo by sme mohli nazvať „mytológiou reformácie“, lebo nie je celkom jasné, kedy a ako presne sa odohrala. Napriek tomu je potrebné sa pri nej zastaviť a brať ju vážne, nakoľko sa stala teologickým impulzom reformačných udalostí.

B) Gramatický význam slova *pasív/pasívum* je *trpný rod*. Luther poukázaním na skutočnosť, že v pôvodnom gréckom texte táto veta je v pasíve, zdôrazňuje skutočnosť ktorú pochopil, že Písmo učí, že spravodlivosť človek *nezíska* činnosťou, konaním, skutkami, ale *pasívne*, *nekonaním skutkov*, *nie úsilím*, ale iba *vierou bez skutkov*.

C) *elektor* -a m. /lat./ odb. zvolený zástupca voličov uskutočňujúci voľbu (pri nepriamom hlasovaní, napríklad pri voľbe prezidenta USA); voliteľ – v nemčine *kurfist* (zdroj **D)**)

D) *kurfist* -a m. /nem./ hist. nemecké knieža oprávnené voliť v stredoveku rímsko-nemeckého cisára

E) *Fridrich III Múdry* – saské knieža, elektor /lat./ či kurfist /z nem./ zakladateľ Univerzity vo Wittenbergu, Lutherov ochranca

F) *dišpenz* -u m. i *dišpenzácia* -ie ž. /lat./ odpustenie právnej náležitosti; úľava čo do zákonnej povinností

G) *obelisci* V stredoveku sa týmto slovom nazývali znamienka „-“, ktoré označovali falošné slová v texte-

H) *asterici „hviezdičky“*. Dielo nebolo publikované, kolovalo v rukopise.

I) *eremita* -u m. /grec./ knižn. pustovník

J) *legát* -a m. /lat./ **1**. hist. v starom Ríme pomocník veliteľa vojska 2. cirk. pápežský vyslanec;

splnomocnenec pápeža

K) [1)]*kardinál* -a m. /lat./ cirk. po pápežovi najvýznamnejšia kňazská hodnosť a jej nositeľ v rímsko-katolíckej cirkvi; člen senátu pápeža

[2)]*kardinál* -a m /lat./ zool. šarlátovočervený (asi 20 cm) vták z čeľade pinkovitých rozšírený od teplejších oblastí východných štátov USA až po Guatemalu

L) iné pomenovania*: Rímsko-nemecká ríša*, *Svätá rímska ríša nemeckého národa*. Išlo o vedomé symbolické nadviazanie na Rímsku ríšu ako aj ríšu Karola Veľkého.

M) *koncil* -u m. /lat./ cirk. poradné zhromaždenie najvyšších funkcionárov v katolíckej cirkvi; cirkevný snem

N) *humanizmus* -mu m. /lat./ odb 1. filozoficko-etické stanovisko, ktorým sa ústredné miesto prisudzuje človeku, jeho dôstojnosti, blahu, potrebám a záujmom; ľudskosť, ľudomilnosť 2. spoločenské a literárne hnutie epochy renesancie v 14. až 16. storočí snažiace sa o obnovu antickej vzdelanosti

O) *Erazmus Rotterdamský* (1466 alebo 1469 – 1536) holandský filozof a teológ, predstaviteľ humanizmu.

P) *interdikt* -u m. /lat./ **1**. zákaz **2.** cirk. v katolíckej cirkvi dočasný zákaz konať bohoslužby v mestských kostoloch (druh cirkevného trestu) **3.** cirk. zákaz konať daktoré bohoslužobné alebo cirkevné úkony (napr. slúženie omše, pobožnosti, procesie, pohreby s obradmi a pod.) v určitom mieste alebo určitými osobami, alebo za prítomnosti určitých osôb

R) *konštitúcia* -ie ž. /lat./ **1.** ústavné štátne zriadenie **2.** zastar. ústava **3.** zastar. ustanovenie, nariadenie **4.** cirk. vnútorné zriadenie daktorých cirkví a reholí

Prechod na pokračovanie – článok: Nemecká reformácia – III. diel

Osobnosti nemeckej reformácie: Martin Luther; Katarína z Bory; Philip Melanchton; Martin Chemitz

Prechod na články kategórie Náš Boh

Prechod na články z témy protestantská reformácia

Prechod na úvodnú stránku – Úvod

Prechod na Najnovšie články na stránke

Umiestené: 2. októbra 2025